

Ars Grammatica
Lectio quarta

Nomen et cognomen auditoris:

Die:

Doplňte české významy následujících (slovesných) tvarů a tvary určete:

proderimus

pare magistrae!

possitis (!)

utinam ne narraret

adeste amicis!

monstrentur divitiae!

rogareri

non essemus

Vyskloňte slovní spojení : Iosephus - nauta validus (Pepek - silný námořník)

sg.

pl.

2.

3.

5.

6.

P. S. Jak vyslovíte -ph- v uvedeném jménu?

Vyčasujte větu *Potestis tenere fervidum ferrum?* (Můžete udržet žhavé železo?)

v přítomnosti a imperfektu (v indikativu i konjunktivu), totéž v záporu:

Přeložte:

Kdybys dětem vyprávěla novou pohádku, zůstávaly by zticha. (viz slovíčka opakovacího cv.)

Nepomáhej zlým chlapcům radovat se z věrolomnosti. (viz slovíčka opakovacího cvičení)

Kéž mohu pobavit jejich dceru pěknou písničkou! (písnička = cantilēna, ae.f.)

Substantiva 3. deklinace

PÁD/ČÍSLO	SINGULÁR (sg.)	PLURÁL (pl.)
NOMINATIV (nom.)	arbor, fulgur [*]	arbōr-ēs, fulgur-a
GENITIV (gen.)	arbōr- is , fulgur- is	arbōr- um , fulgur- um
DATIV (dat.)	arbōr- ī , fulgur- ī	arbōr- ibus , fulgur- ibus
AKUZATIV (ak.)	arbōr- em , fulgur (=nom.)	arbōr- ēs , fulgur- a
VOKATIV (vok.)	arbor, fulgur (=nom.)	arbōrēs, fulgura (=nom.)
ABLATIV (abl.)	arbōr- e , fulgur- e	arbōr- ibus , fulgur- ibus

* arbor, ōris *f.* - strom, fulgur, is *n.* - blesk; u této deklinace je vzhledem k velice různorodému zakončení nom. sg. důležitější než u jiných deklinací znát tvar genitivu (koncovka -is), včetně délky samohlásek kmene!

Odchytky v koncovkách:

a) substantiva, jejichž kmen je zakončen na dvě či více souhlásek, neutra se zakončením nom. sg. -e, -al, -ar a substantiva, zakončená v nom. sg. na -is nebo -ēs, pokud mají v nom. a gen. sg. stejný počet slabik mají v gen. pl. koncovku **-ium** (urbs,urb-is: urbium, mare: marium, auris, auris: aurium).

b) některá substantiva na -is v nom. sg. mají koncovku ak. sg. **-im** (nejčastější jsou: sitis-sitim (žízeň), tussis-tussim (kašel), febris-febrim (horečka), puppis-puppim (lodní záď), turris-turrim (věž), secūris-secūrim (sekyra)).

c) neutra zakončená v nom. sg. na -e, -al, -ar a některá další (mj. ta z bodu b)) mají v abl. sg. koncovku **-ī** (animāl: animālī, sitis: sitī, dále často Albis-Albī (Labe), Tiberis-Tiberī (Tibera), Neāpolis-Neāpolī (Neapol), nāvis-nāvī (lod'), ignis-ignī (oheň), imber-imbrī (déšť)).

Nepravidelnosti v kmeni při skloňování mají:

bōs (vůl): gen. sg. bov-is, gen. pl. boum (místo bov-um), dat. a abl. pl. būbus (místo bov-ibus); carō (maso): gen. sg. carn-is; iter (cesta ve smyslu Reise, Fahrt): gen. sg. itiner-is; Iuppiter (nejvyšší římský bůh): gen. sg. Iov-is (jiný kmen!, ale voc. sg. = nom.); nix (sníh): gen. sg. niv-is; senex (stařec): gen. sg. sen-is; supellex (nábytek, výbava, výstroj): gen. sg. supellectil-is; sūs (svině, prase): gen. sg. sū-is, dat. a abl. pl. sūbus (místo su-ibus); vās (nádoba): plurálové koncovky podle 2. deklinace; femur (stehno) a iecur (játra) mají vedle tvarů femor-is a iecor-is také tvary femin-is a iecinor-is/ieciner-is.

Ze zakončení nom. sg. nelze bezpečně zjistit rod substantiva, v této deklinace je potřeba se jej pečlivě naučit, nicméně vesměs platí, že:

a) substantiva na -ōr, ōris jsou maskulina (jména činitelská - arātōr, ōris (oráč)) ; b) na -trīx, trīcis jsou feminina (jména činitelská - regnātrīx, rīcis (vládkyně)); na -(t)iō, (t)iōnis jsou feminina (substantiva slovesná - scrīptiō, ōnis (psaní)); c) na -e, -al, -ar jsou neutra (mare, maris (moře)); na -us, oris, -ur, uris (viz vzor) a -us, eris jsou neutra (femur, moris (stehno)), genus, neris (rod, původ, Klasse, Sorte)); na -men, minis jsou neutra (nōmen, nōminis (jméno)).

Dvojí akuzativ u sloves

a) spojení předmětu osobního a předmětu věcného:

Docēre discipulōs (předm. osobn.) linguam Latinam (předm. věcný). Učit žáky latinu.

b) spojení akuzativu předmětového a akuzativu doplňku (typ Ihn meinen Freund nenne.):

Illum (předmět) meum amicum (doplňek) apello. Nazývám ho svým přítelem. (V češtině doplňek v instrumentálu).

Spojení akuzativu předmětu a doplňku v akuzativu bývá u sloves: 1) činit, dělat, volit, jmenovat (facēre, legēre, creāre, ...), 2) nazývat, jmenovat (appelāre, nōmināre), 3) mít (habēre: Illum amicum habeo - Mám ho za přítele.), 4) pokládat, uznávat (=halten für) (putāre, dūcere, existimāre, iūdicāre), 5) ukazovat se, projevovat se, osvědčovat se (sich als... erweisen) (sē praebēre, sē praestāre).

Vazba akuzativu s infinitivem

Česky: **Slyším často slavíka krásně zpívat.**

Latinsky: **Audiō saepe lusciniām (l-nia, ae.f. - slavík) pulchrē cantāre.**

Několik sloves v češtině (mít, vidět, spatřit, slyšet, cítit) připojuje předmět v akuzativu a zároveň infinitiv předmětový. V latině je tato vazba rozšířena u mnohem většího počtu sloves, a to:

a) sloves vnímání a myšlení (vidēre-vidět, audīre-slyšet, sentīre-cítit, discere-učit se, scīre-vědět, intellegere-rozumět, putāre, exīstimāre-obojí myslet, domnīvat se, a d.),

b) sloves projevu (dīcere-říkat, respondēre-odpovídat, narrāre-vyprávět, negāre-popírat, a d.),

c) sloves chtění (velle-chtít, nōlle-nechtít, cupere-toužit, postulāre-žádat, studēre-snažit se, a d.),

d) sloves citových projevů (gaudēre-radovat se, dolēre-rmoutit se, a d.) - u těchto sloves zřídka,

e) sloves náležitosti (vyskytují se vesměs jen ve 3. os. sg.) (oportet - je třeba, placet - je oblíbené, líbí se, uznává se za dobré, decet - sluší se, licet - je dovoleno, a d.),

f) výrazů označujících výsledek myšlenky (sequitur, efficitur - obojí: z toho vyplývá, že ...),

g) výrazů se stejným významem jako uvedená slovesa (fāma est - praví se, vēřisimile est - je pravděpodobné, opīniō est - panuje mínění, mōs est - je zvykem, pār est - je vhodné, aby, a d.).

Překlad vazby akuzativu s infinitivem do češtiny a naopak:

Latinskou vazbu acc.+inf. přeložíme nejčastěji vedlejší větou se spojkou že. Čas a slovesný rod infinitivu¹ ve vazbě přitom rozhodují o čase a slov. rodě přísudku české vedlejší věty.

Akuzativní předmět vazby se stává podmětem české vedlejší věty:

Audiēbat (*audīre: 4. konjugace*) semper nostrōs anguēs innocentēs esse.

Vždy slyšával, že naši hadi jsou neškodní.

Kde je to možné, můžeme vazbu acc.+inf. zachovat i v českém překladu (viz větu zcela nahoře).

Při překladu do latiny si nejprve musíme uvědomit, zda česká vedlejší věta předmětná se spojkou že bude v latině závislá na některém ze sloves, které vazbu vyžadují.

Podmět VV převedeme do acc. (zachováme číslo!) a přísudek na infinitiv. Přitom je třeba zachovat jmenný rod infinitivu (audiō id narrārī = slyším, že se to vypravuje)!

Jmenné části přísudku se musí převést do akuzativu (slyším, že je můj přítel smutný = audiō amīcum meum maestum esse). Do acc. je též třeba převést celý podmět (t. j. včetně přívlastků - viz naši hadi ve větě výše) a taktéž doplněk (Vím, že tvůj přítel je dobrým otcem. = Sciō amīcum tuum bonum patrem (pater, tris) esse).

¹ Latina má stejně jako němčina vedle infinitivu prézenta též infinitiv minulý a budoucí (v obou jmenných rodech).